

PAWEŁ OLBRYCHT*

Akademia Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki, Wrocław, Polska

KONCEPCJE STRATEGICZNE NATO WOBEC ZAGROŻEŃ BEZPIECZEŃSTWA

STRATEGIC CONCEPTS OF NATO AGAINST SECURITY THREATS

ABSTRAKT: Celem badań prowadzonych na potrzeby publikacji było zbadanie kierunków ewolucji treści koncepcji strategicznych NATO w latach 1949-2022. W procesie badawczym wykorzystano źródła literaturowe oraz dokumenty strategiczne NATO. Zastosowano jakościową metodę badawczą: kwerendę literatury i dokumentów strategicznych (z wykorzystaniem techniki analizy treści). Jak można zaobserwować na podstawie analizy treści dokumentów strategicznych NATO, ich założenia istotnie ewoluowały wraz ze zmieniającą się globalną sytuacją geopolityczną. W publikacji przedstawiono rozważania na temat założeń wszystkich dokumentów strategicznych NATO, w tym najnowszej koncepcji strategicznej z 2022 r.

SŁOWA KLUCZOWE: NATO, bezpieczeństwo, zagrożenie, koncepcja strategiczna, Federacja Rosyjska

ABSTRACT: The purpose of the research conducted for the purposes of the publication was to examine the directions of evolution of the content of NATO's strategic concepts in the years 1949-2022. Literature sources and NATO strategic documents were used in the research process. A qualitative research method was used: query of literature and strategic documents (using the content analysis technique). As can be seen from the analysis of the content of NATO strategic documents, their assumptions have significantly evolved along with the changing global geopolitical situation. The publication presents considerations on the assumptions of all NATO strategic documents, including the latest strategic concept from 2022.

KEYWORDS: NATO, security, threat, strategic concept, Russian Federation

* dr **Paweł Olbrycht**, General Tadeusz Kościuszko Military University of Land Forces, Wrocław, Poland

 <https://orcid.org/0000-0001-8362-5644> pawel.olbrycht@awl.edu.pl

Copyright (c) 2025 Paweł Olbrycht. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.

WPROWADZENIE – INDENTYFIKACJA OBSZARU BADAWCZEGO

Sytuacja problemowa

Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO), nazywana również Sojuszem Północnoatlantyckim powstała 4 kwietnia 1949 r. po podpisaniu Traktatu Waszyngtońskiego. Na jego mocy strony Traktatu¹ zadeklarowały: „ochronę wolności, wspólnego dziedzictwa i cywilizacji swych narodów, oparte na zasadach demokracji, wolności jednostki i rządów prawa, dążenie do umacniania stabilizacji i dobrobytu na obszarze północnoatlantyckim”². Nadrzędnym celem tych działań jest współpraca w zakresie zbiorowej obrony oraz zachowania pokoju i bezpieczeństwa³.

Pomimo stałej ewolucji globalnego środowiska bezpieczeństwa, od samego początku był to sojusz o charakterze polityczno-militarnym⁴. Analizując strategiczne założenia Sojuszu, ulegające korektom i ewoluujące wraz z rozwojem globalnej sytuacji geopolitycznej, należy zaznaczyć, że w momencie jego powstania w globalnym porządku międzynarodowym panował tzw. układ bipolarny. Był on jednym z konsekwencji rozmów, które w latach 1943-1945⁵ odbywały się podczas konferencji międzynarodowych pomiędzy tzw. wielką trójką, a więc przywódcami: Stanów Zjednoczonych (w osobie prezydenta Franklina Delano Roosevelta, a po jego śmierci jego następcy: Harry’ego Trumana), Wielkiej Brytanii (w osobie premiera Winstona Churchilla) oraz ZSRR (w osobie sekretarza Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego Józefa Stalina). W następstwie podjętych podczas wskazanych konferencji decyzji, po zakończeniu II wojny światowej, w kontekście stref wpływów świat został umownie podzielony na dwa symetryczne bloki polityczno-militarne: zachodni, skupiony wokół Stanów Zjednoczonych oraz wschodni, skupiony wokół ZSRR. Od 1948 r. zaobserwować można było początek tzw. zimnej wojny pomiędzy oboma mocarstwami i skupionymi wokół nich blokami politycznymi, która wówczas mogła zakończyć się wybuchem otwartego konfliktu pomiędzy oboma przytoczonymi stronami (co jak pokazała później historia, ostatecznie nigdy nie nastąpiło)⁶. W obliczu zagrożenia bezpieczeństwa militarnego, państwa z tzw. bloku zachodniego rozpoczęły polityczne prace nad zinstytucjonalizowaniem współpracy w zakresie zbiorowej obrony przed potencjalną agresją zbrojną ze strony ZSRR. Działania te doprowadziły ostatecznie do wspomnianego podpisania 4 kwietnia 1949 r. Traktatu Waszyngtońskiego, który dał podstawę prawną do stworzenia Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego.

Dokonana wówczas instytucjonalizacja bezpieczeństwa militarnego państw tzw. bloku zachodniego wymagała od członków Sojuszu zdefiniowania swojej polityki funkcjonowania: celów,

¹ Państwami założycielskimi NATO były: Belgia, Dania, Holandia, Francja, Islandia, Kanada, Norwegia, Portugalia, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania oraz Włochy.

² Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r. (Dz.U. z dnia 19 października 2000 r.).

³ *Ibidem*.

⁴ A. Mróz-Jagiełło, *NATO w kształtowaniu i kreowaniu środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa, 2016, s. 12.

⁵ Konferencje z udziałem wskazanych przywódców odbyły się kolejno: w Teheranie (w grudniu 1943 r.), Jałcie (w lutym 1945 r.) oraz Poczdamie (na przełomie lipca i sierpnia 1945 r.).

⁶ P. Żurawski vel Grajewski, *Bezpieczeństwo międzynarodowe wymiar militarny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2012, s. 214.

priorytetów oraz kierunków działania. Założenia te od początku istnienia NATO były określane w dokumentach strategicznych, w tym w najważniejszych z nich, którymi są koncepcje strategiczne. Taka sytuacja wygenerowała sformułowanie problemu badawczego.

PROBLEM BADAWCZY

Jak na przestrzeni lat zmieniały się założenia strategiczne NATO wyrażone w treści dokumentów strategicznych? Ze względu na zastosowanie wyłącznie jakościowych metod badawczych, nie sformułowano hipotezy.

CEL BADAŃ

Celem badań prowadzonych na potrzeby publikacji było zatem zbadanie kierunków ewolucji treści koncepcji strategicznych NATO w latach 1949–2022.

METODY BADAWCZE

W procesie badawczym wykorzystano źródła literaturowe oraz dokumenty strategiczne NATO. Zastosowano jakościową metodą badawczą: kwerendę literatury i dokumentów strategicznych (z wykorzystaniem techniki analizy treści).

ODNIESIENIE DO LITERATURY PRZEDMIOTU

Redaktorzy Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego definiują koncepcję strategiczną NATO jako: „oficjalny i jawny zestaw wskazań dotyczący realizacji i rozwoju polityki Sojuszu i jego planów militarnych oraz ogólnie ujętą propozycję decyzji strategicznej powstałej w rezultacie dokonanej analizy i syntezy strategicznej, przygotowanej dla kierownictwa politycznego, zawierającej wybór środków i metod osiągnięcia celów bądź realizacji zadań postawionych przez kierownictwo polityczne”⁷. Jak można zaobserwować, definicja ta wpisuje się więc w teoretyczne założenia formułowania strategii działania (niezależnie od obszaru działalności), ponieważ zawiera jej pięć nieodłącznych elementów: diagnozę obecnej (analizowanej) sytuacji, rekomendację niezbędnych działań, metody ich realizacji, zakładany cel oraz ramy czasowe⁸.

Jak zostanie to przedstawione w dalszej części artykułu, w historii NATO jak dotychczas (stan na sierpień 2023 r.) powstało osiem koncepcji strategicznych, w tym najnowsza z 2022 r., przyjęta podczas szczytu NATO w Madrycie w 2022 r.⁹.

W dyskursie naukowym powstało wiele publikacji, których autorzy dokonali szczegółowej eksploracji założeń koncepcji strategicznych Sojuszu. Należą do nich publikacje m.in.: Johna Slessora (w kontekście wykorzystania technologii w polityce obronnej¹⁰), Basila Henry’ego Liddell Harta

⁷ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, wyd. 6, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa, 2008, s. 53-54.

⁸ P. Mickiewicz, *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych Organizacja systemu i projektowanie działań*, Wydawnictwo Naukowe FNCE, Poznań, 2020, s. 64-74.

⁹ *Szef BBN: NATO przyjęło nową Koncepcję Strategiczną, główne polskie oczekiwania zostały spełnione*, <https://www.bbn.gov.pl/pl>, (dostęp: 29.08.2023).

¹⁰ J. Slessor, *Strategia Zachodu*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1958.

(w kontekście rozważań dotyczących problematyki trendów wojennych¹¹), Bernarda Brodie (w kontekście prowadzenia polityki odstraszania z wykorzystaniem potencjału nuklearnego¹²), André Beaufre (w kontekście rozważań dotyczących polityki odstraszania¹³) Przytoczone pozycje literaturowe autorstwa przedstawicieli myśli i praktyki wojskowej można określić jako szczególnie istotne pod względem poznawczym. Do pozostałych wartych eksploracji pozycji literaturowych poświęconych problematyce strategii NATO należą m.in. publikacje: Petera Schneidera (w kontekście ewolucji NATO oraz jego założeń strategicznych¹⁴), Anny Mróz-Jagiełło (w kontekście istoty NATO w zapewnianiu bezpieczeństwa międzynarodowego)¹⁵, Roberta Kupieckiego (w kontekście badania założeń koncepcji strategicznych NATO w latach 1949–1989, a więc okresu tzw. zimnej wojny)¹⁶, Stanisława Zarychty (w kontekście eksploracji dokumentów strategicznych NATO w latach 1949–2013¹⁷, badania wniosków wypracowanych podczas szczytów NATO w latach 1957–2019¹⁸ oraz eksploracji najważniejszych dokumentów strategicznych Sojuszu)¹⁹, Tadeusza Korablina (w kontekście ewolucji strategii NATO)²⁰, Jana Rajchela i Krzysztofa Załęskiego (w kontekście charakterystyki założeń Koncepcji Strategicznej NATO 2010)²¹, Natalii Tomaszewskiej (w kontekście ewolucji NATO w kontekście polityczno-militarnym)²², czy Janusza Faleckiego (w kontekście roli koncepcji strategicznych NATO w zakresie kreowania bezpieczeństwa militarnego)²³.

Pomimo relatywnie krótkiego okresu od momentu przyjęcia Koncepcji Strategicznej 2022, w dyskursie naukowym pojawiły się już także publikacje, których autorzy prowadzili rozważania na temat wniosków z treści najnowszej koncepcji, czego przykładem są publikacje m.in.: Igora Gjoreskiego i Zorana Naceva²⁴, czy Ming-hsien Wonga²⁵.

¹¹ B.H. Liddell Hart, *Strategia: działania pośrednie*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1959.

¹² B. Brodie, *Strategia w erze broni rakietowej*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1963.

¹³ A. Beaufre, *Wstęp do strategii. Odstraszanie i strategia*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1963.

¹⁴ P. Schneider, *The Evolution of NATO: The Alliance's Strategic Concept and Its Predecessors, 1945-2000*, Storming Media, 2000.

¹⁵ A. Mróz-Jagiełło, *NATO w kształtowaniu i kreowaniu środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego*, op. cit.

¹⁶ R. Kupiecki, *Siła i solidarność Strategia NATO 1949-1989*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa, 2012.

¹⁷ S. Zarychta, *Doktryny i strategie NATO 1949-2013*, Bellona, Warszawa, 2013.

¹⁸ S. Zarychta, *Szczyty i sesje NATO platformą współpracy państw członkowskich*, Wydawnictwo Akademickie AMW, Gdynia, 2020.

¹⁹ S. Zarychta, *Dokumenty doktrynalne kształtujące politykę Sojuszu Północnoatlantyckiego*, Wydawnictwo Akademickie AMW, Gdynia, 2022.

²⁰ T. Korablin, *Pozamilitarne aspekty bezpieczeństwa strategii NATO Od Traktatu Północnoatlantyckiego do refleksji strategicznej trzeciej dekady XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe TYGIEL sp. z o. o., Lublin, 2022.

²¹ J. Rajchel, K. Załęski, *Nowa koncepcja strategiczna NATO, uwarunkowania i problemy wdrażania*, „Bezpieczeństwo Teoria i Praktyka” nr 1, 2011, s. 25-43.

²² N. Tomaszewska, *Koncepcje strategiczne NATO – perspektywa polityczna i militarna*, „Chorzowskie Studia Polityczne” nr 12/2016, s. 107-126.

²³ J. Falecki, *Zapewnienie bezpieczeństwa w świetle koncepcji strategicznych NATO*, „AntePortas. Studia nad bezpieczeństwem” nr 1 (3), s. 11-25.

²⁴ I. Gjoreski, Z. Nacev, *Global security trends in euro-atlantic area and Nato new strategic concept*, „Security Dialogues / Безбедноснидијалози” 13(2), s. 23-35.

²⁵ Ming-hsien Wong, *NATO's 2022 Strategic Concept and Its Impact on Global Security*, „Taiwan Strategists” No. 15, s. 1-21.

W niniejszej publikacji, oprócz dociekań dotyczących koncepcji strategicznych Sojuszu z lat 1949-2010, dotychczasowe rozważania uzupełniono o zbadanie za pomocą analizy treści założeń Koncepcji Strategicznej NATO 2022 wraz z odniesieniem jej założeń do wcześniej obowiązujących dokumentów strategicznych Sojuszu.

1. EWOLUCJA KONCEPCJI STRATEGICZNYCH I INNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH NATO W OKRESIE TZW. ZIMNEJ WOJNY

1.1. Koncepcja strategiczna nr 1: zawarta w trzech dokumentach: „Strategiczna koncepcja obrony obszaru północnoatlantyckiego” (DC 6/1), „Wytyczne strategiczne dla planowania regionalnego Północnego Atlantyku” (MC 14), „Średnioterminowy plan Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego” (DC 13)

Pierwszą w historii przyjętą koncepcją strategiczną NATO była „Strategiczna koncepcja obrony obszaru północnoatlantyckiego” (DC 6/1). Dokument ten miał relatywnie ogólny charakter. Zawarto w nim m.in. deklarację o obronnym charakterze Sojuszu wobec ZSRR, solidarnym wkładzie wszystkich członków w jego rozwój oraz kolektywnej obronie w razie zbrojnej napaści, a także istotę potencjału nuklearnego w kontekście polityki odstraszania²⁶.

W celu doprecyzowania treści znajdujących się w przytoczonej koncepcji, rok później przyjęto dwa dokumenty: „Wytyczne strategiczne dla planowania regionalnego Północnego Atlantyku” (MC 14) oraz „Średnioterminowy plan Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego” (DC 13), które wraz z DC 6/1 złożyły się na pierwszą w historii koncepcję strategiczną Sojuszu. W pierwszym z nich zawarto wytyczne planistyczne (dotyczące potencjału ZSRR), natomiast w drugim plany regionalne (potencjalnego ataku ze strony ZSRR)²⁷.

1.2. Koncepcja strategiczna nr 2: „Strategiczna koncepcja Obrony Rejonu Północnoatlantyckiego”(MC 3/5(Final))

Zmiany jakie na początku lat 50. XX w. zaszły w globalnym środowisku geopolitycznym, m.in. tzw. wojna zastępcza w Korei²⁸, czy dołączenie do NATO Grecji oraz Turcji, determinowały konieczność redefinicji dotychczasowych założeń strategicznych Sojuszu. Efektem tego było przyjęcie w 1952 r. „Koncepcji Strategicznej Obrony Obszaru Północnoatlantyckiego”(MC 3/5(Final)). Pomimo przytoczonych zmian geopolitycznych koncepcja ta nie różniła się istotnie od poprzedniej, za wyjątkiem uwzględnienia w niej rozszerzenia Sojuszu o nowych członków²⁹.

W tym samym okresie przyjęto także „Strategiczne wytyczne do północnoatlantyckiego planowania regionalnego” (MC 14/1), które zastąpiły dokumenty (MC 14) i (DC 13) i w których podkreślono konieczność dalszego rozwoju potencjału obronnego NATO, w tym nuklearnego³⁰.

²⁶ S. Zarychta, *Szczyty i sesje NATO platformą współpracy państw członkowskich*, op. cit. s. 106.

²⁷ S. Zarychta, *Doktryny i strategie NATO 1949-2013*, op.cit., s. 37-39.

²⁸ Tzw. wojny zastępcze (ang. *proxy wars*) występowały w okresie tzw. zimnej wojny i charakteryzowały się zaangażowaniem Stanów Zjednoczonych i Związku Radzieckiego w konflikty lokalne poprzez wspieranie walczących w nich przeciwników. Przykładem wojen zastępczych były wojny w Korei, Wietnamie i Afganistanie.

²⁹ A. Mróz-Jagiello, *NATO w kształtowaniu i kreowaniu środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego*, op. cit., s. 75-76.

³⁰ *Ibidem*, s. 75.

W 1954 r. uchwalono „Najefektywniejszy wzorzec siły militarnej NATO na kilka najbliższych lat” (MC 48), w którym zawarto wytyczne strategiczne do momentu przeglądu MC 14/1, uwzględnione w kolejnej koncepcji strategicznej. W raporcie tym, jeszcze mocniej niż w uprzednio analizowanych dokumentach podkreślono rolę broni nuklearnej, w tym możliwości jej użycia³¹. Rok później powstał także dodatkowy raport pt. „Najefektywniejszy wzorzec siły militarnej NATO na kilka najbliższych lat – Raport 2”.

1.3. Koncepcja strategiczna nr 3: „Ogólna strategiczna koncepcja obrony obszaru północnoatlantyckiego” (MC 14/2)

1955 r. był bez wątpienia jednym z kluczowych w całym okresie tzw. zimnej wojny. Wówczas do NATO dołączyła Republika Federalna Niemiec, zaś w tzw. bloku wschodnim powstała tożsama pod względem obronnym do NATO organizacja międzynarodowa o charakterze militarnym, jaką był Układ Warszawski. W odpowiedzi na potencjalny wzrost zagrożenia militarnego, w 1957 r. NATO uchwaliło swoją trzecią koncepcję strategiczną, którą była „Ogólna koncepcja strategiczna obrony obszaru NATO” (MC 14/2). Zawarto w niej możliwość „masowego odwetu” w przypadku potencjalnego ataku ze strony państw Układu Warszawskiego jako kluczowego elementu nowej strategii NATO³². Wraz z nią uchwalono także niejawną dokument: „Środki implementacji koncepcji strategicznej” (MC 48/2). Wcześniej, wskutek radzieckiej agresji na Węgry z 1956 r. uchwalono Dyrektywę polityczną CM(56)138, w której jako tzw. punkty zapalne wskazano także obszary spoza obszaru NATO oraz Raport Komitetu Trzech o współpracy pozamilitarnej w NATO – ministrów spraw zagranicznych Kanady, Włoch oraz Norwegii, którzy obradowali wskutek tzw. wojny o Kanał Sueski, która stanowiła potencjalne zagrożenie integralności terytorialnej Sojuszu³³.

1.4. Koncepcja strategiczna nr 4: „Ogólna koncepcja strategiczna obrony obszaru organizacyjnego Traktatu Północnoatlantyckiego” (MC 14/3)

Lata 60. XX w. przyniosły kolejne spory dyplomatyczne pomiędzy obydwoma ówczesnymi mocarstwami, które potencjalnie mogły doprowadzić nawet do wybuchu III wojny światowej. Przykładem tego był m.in. tzw. kryzys kubański (wywołany wskutek instalacji uzbrojenia przez ZSRR na Kubie, a więc w relatywnie niewielkiej odległości od granic USA), czy tzw. kryzys berliński (niezrealizowane żądanie ZSRR dotyczące wycofania się wojsk USA z Berlina Zachodniego zakończone budową tzw. muru berlińskiego pomiędzy Berlinem Wschodnim i Zachodnim). Biorąc pod uwagę możliwość użycia w globalnym konflikcie przez oba mocarstwa potencjału nuklearnego, w 1962 r. NATO opublikowało specjalny raport na temat Polityki Obronnej (CM(62)48) dotyczący kwestii politycznej kontroli broni nuklearnej w celu niedopuszczenia do dalszej eskalacji napięć dyplomatycznych³⁴.

Kolejnym dokumentem z zakresu strategii działania NATO był raport autorstwa szefa belgijskiej dyplomacji Pierre’a Harmela: „Raport o przyszłych zadaniach Sojuszu”, nazywany również

³¹ *Strategic Concepts*, <https://www.nato.int/>, (dostęp: 29.08.2023).

³² T. Korablin, *Pozamilitarne aspekty bezpieczeństwa strategii NATO Od Traktatu Północnoatlantyckiego do refleksji strategicznej trzeciej dekady XXI wieku*, op. cit., s. 39-40.

³³ *Strategic Concepts*, op. cit., (dostęp: 29.08.2023).

³⁴ *Ibidem*.

„Raportem Harmela”. Główną ideą dokumentu było wskazanie potrzeby wzmocnienia obrony terytorium NATO przy jednoczesnych dążeniach do deeskalacji sporu pomiędzy USA a ZSRR³⁵. Efektem tego było przyjęcie w 1968 r. czwartej koncepcji strategicznej NATO: „Ogólnej koncepcji strategicznej obrony obszaru organizacyjnego Traktatu Północnoatlantyckiego” (MC 14/3). Był to przełom w bilateralnych relacjach pomiędzy oboma mocarstwami, gdyż od tego momentu znacząco się one poprawiły, czego przykładem było późniejsze zawarcie porozumień w zakresie stosowania broni nuklearnej: SALT I, SALT II (które ostatecznie nie zostało wprowadzone), START oraz INF. Przykładem odzwierciedlenia przytoczonej poprawy dwustronnych relacji było także zaznaczenie w nowoprzyjętej koncepcji, że broń nuklearna jest ostatecznym środkiem walki, natomiast podstawowym: broń konwencjonalna³⁶. Rok później został uchwalony dokument towarzyszący przyjętej w 1968 r. koncepcji strategicznej: „Środki do implementowania koncepcji strategicznej obrony obszaru NATO” (MC 48/3)”, w którym podkreślono konieczność rozwoju potencjału obronnego NATO, nie zaś ofensywnego, tak jak to miało miejsce w przypadku koncepcji strategicznych uchwalonych przed 1968 r.³⁷.

Czwarta koncepcja strategiczna NATO okazała się być jak dotychczas najdłużej obowiązującą w historii Sojuszu, gdyż konieczność jej zastąpienia wymusiły dopiero okoliczności geopolityczne z przełomu lat 80. i 90. XX w., a więc koniec tzw. zimnej wojny. Narastający przez lata kryzys gospodarczy (choćby w samym ZSRR wskutek przeznaczania zbyt dużych wydatków na zbrojenia, z pominięciem innych, strategicznych obszarów funkcjonowania państwa) oraz przemiany społeczne w państwach tzw. bloku wschodniego determinowały ostateczny kres ustroju socjalistycznego w państwach Europy wschodniej. Ostatecznym tego dowodem było rozwiązanie w 1991 r. Układu Warszawskiego oraz upadek ZSRR. Tym samym nastąpił również koniec umownego bipolarnego układu świata, który znacząco zmienił także rolę samego Sojuszu Północnoatlantyckiego. NATO utraciło wówczas główną ideę swojego dotychczasowego funkcjonowania – kolektywną obronę przed zagrożeniem militarnym ze strony ZSRR, a od 1955 r. także Układu Warszawskiego. Tym samym musiało niemal całkowicie zredefiniować wizję swojego funkcjonowania.

2. EWOLUCJA KONCEPCJI STRATEGICZNYCH I INNYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH NATO PO OKRESIE TZW. ZIMNEJ WOJNY

2.1. Koncepcja strategiczna nr 5: Koncepcja Strategiczna NATO 1991

Efektem prowadzonych przez członków Sojuszu rozmów było uchwalenie w listopadzie 1991 r. koncepcji strategicznej, piątej w historii Sojuszu i jednej z najbardziej rewolucyjnych w swoich założeniach. Wówczas po raz pierwszy w dokumentach strategicznych Sojuszu, ZSRR (w momencie uchwalania koncepcji – listopadzie 1991 r. jeszcze istniejący – do grudnia 1991 r.) nie został wskazany jako państwo zagrażające bezpieczeństwu NATO. Podkreślono także znaczenie niemilitarnych zagrożeń bezpieczeństwa Sojuszu, takich jak m.in. terroryzm, proliferacja broni

³⁵ R. Kupiecki, „Raport Harmela” i lekcje dwutorowości strategii NATO, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2018, nr 1, s. 59.

³⁶ S. Zarychta, *Szczyty i sesje NATO platformą współpracy państw członkowskich*, op. cit., s. 115.

³⁷ *Ibidem*, s. 115-116.

masowego rażenia przez podmioty niepaństwowe, czy kryzysy ekonomiczne³⁸. Najważniejszą decyzją było jednak wdrożenie tzw. operacji *out of area*, czyli działań poza obszarem NATO, w rejonach, w których eskalacja konfliktów zbrojnych mogłaby potencjalnie zagrażać także Sojuszowi. Nowowprowadzony wówczas rodzaj działań wykraczał więc poza zapis art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego, stanowiący o kolektywnej pomocy w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa militarnego któregoś z państw członkowskich Sojuszu. W grudniu 1991 r. uchwalono towarzyszącą koncepcji „Dyrektywę MC w sprawie wojskowego wdrożenia koncepcji strategicznej Sojuszu” (MC 400), jednak nadal ma ona charakter niejawni³⁹.

2.2. Koncepcja strategiczna nr 6: Koncepcja Strategiczna NATO 1999

Lata 90. XX w. przyniosły istotne wydarzenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego, w tym dla samego NATO. Oprócz wspomnianego upadku ZSRR i rozwiązania Układu Warszawskiego, bez wątplenia były nimi także wojna w byłej Jugosławii (podczas której po raz pierwszy w historii siły NATO przeprowadziły działania w ramach operacji *out of area*), inauguracja w 1994 r. programu Partnerstwa dla Pokoju (dedykowanego państwom chcącym współpracować z NATO, a potencjalnie stać się jego członkiem) oraz wstąpienie w 1999 r. w szeregi Sojuszu trzech państw tzw. byłego bloku wschodniego: Polski, Czech oraz Węgier. Wydarzenia te determinowały konieczność kolejnej ewolucji założeń funkcjonowania, co poskutkowało uchwaleniem w 1999 r. szóstej w historii Sojuszu koncepcji strategicznej. W dokumencie tym, podobnie jak w koncepcji z 1991 r. podkreślono znaczenie niemilitarnych zagrożeń bezpieczeństwa, jak również wskazano na konieczność dalszego rozwoju potencjału obronnego oraz pogłębiania współpracy pomiędzy członkami Sojuszu⁴⁰. Podobnie jak w przypadku poprzednich koncepcji strategicznych, także i do tej z 1999 r. został uchwalony dokument towarzyszący o charakterze niejawnym: tym razem „Wytyczne MC dotyczące wojskowego wdrażania strategii Sojuszu” (MC 400/2)⁴¹.

2.3. Koncepcja strategiczna nr 7: Koncepcja Strategiczna NATO 2010 „Aktywne zaangażowanie, nowoczesna obrona”

Pierwsza dekada XXI w. przyniosła kolejne wydarzenia, które determinowały konieczność ewolucji dotychczasowych założeń strategicznych NATO. Największym z nich było niespotykane na dotychczasową skalę zagrożenia zjawisko, którego znaczenie zostało już podkreślone w koncepcjach strategicznych z 1991 i 1999 r. – działalność terrorystyczna – w tym przypadku fundamentalistycznej organizacji Al-Kaida, która przeprowadziła ataki, w których łącznie zginęło ponad 3 tys. osób: na World Trade Center (w 2001 r.), w Madrycie (2004 r.) i Londynie z (2005 r.). Po zamachu z 11 września 2001 r. i ogłoszeniu przez ówczesnego prezydenta USA Globalnej Wojny z Terroryzmem, jak dotychczas jedyny raz w historii NATO znalazł zastosowanie zapis art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego, na podstawie którego tzw. koalicja chętnych dokonała w ramach

³⁸ T. Korablin, *Pozamilitarne aspekty bezpieczeństwa strategii NATO Od Traktatu Północnoatlantyckiego do refleksji strategicznej trzeciej dekady XXI wieku*, op. cit., s. 175-176.

³⁹ S.A. Sendmeyer, *NATO Strategy and Out-of-Area Operations*, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, 2010, s. 12.

⁴⁰ S. Zarychta, *Dokumenty doktrynalne kształtujące politykę Sojuszu Północnoatlantyckiego*, op. cit., s. 126.

⁴¹ *Strategic Concepts*, op. cit., (dostęp: 30.08.2023).

operacji ISAF militarnej interwencji w Afganistanie, w którym przy wsparciu władz państwa Al-Kaida koordynowała swoją działalność terrorystyczną. W 2003 r. siły ISAF zostały włączone pod kierownictwo NATO. W ramach przygotowań do stworzenia i uchwalenia nowej koncepcji strategicznej w listopadzie 2006 r. zatwierdzono „Kompleksowe wytyczne polityczne”, w których określono priorytety w zakresie zdolności obronnych Sojuszu na okres kolejnych 10-15 lat, natomiast w 2009 r. „Deklarację o bezpieczeństwie Sojuszu”, w której wskazano konieczność uchwalenia nowej koncepcji strategicznej⁴².

Ostatecznie kolejna, siódma koncepcja pod nazwą Koncepcja Strategiczna NATO 2010 „Aktywne zaangażowanie, nowoczesna obrona” została uchwalona podczas szczytu Sojuszu w Lizbonie w listopadzie 2010 r. Najważniejszymi zadaniami, które strony Sojuszu postawiły przed sobą na przyszłość były: podtrzymanie zdolności do obrony zbiorowej (zgodnie z zapisem art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego), zarządzanie kryzysowe (działania w ramach operacji *out of area*) oraz utrzymywanie bezpieczeństwa kooperatywnego (współpraca z podmiotami spoza NATO na rzecz bezpieczeństwa militarnego). W koncepcji z 2010 r. ponownie podkreślono istotę zagrożeń niemilitarnych, w tym zagrożeń w cyberprzestrzeni, a także istotę współpracy z Federacją Rosyjską, pomimo jej inwazji na Gruzję w 2008 r.⁴³. Podtrzymano także tzw. zasadę otwartych drzwi, określoną wraz z inauguracją programu Partnerstwa dla Pokoju, stanowiącą o otwartości Sojuszu na nowych członków przy spełnieniu przez nich określonych warunków, m.in. w zakresie polityki obronnej takiego państwa. W kontekście potencjału nuklearnego wskazano, że jest on Sojuszowi niezbędny, lecz wyłącznie w celu realizacji polityki odstraszania. W 2012 r. przyjęto dokument towarzyszący koncepcji strategicznej: „Wytyczne Komitetu Wojskowego MC 400/3”, w którym doprecyzowano założenia trzech przytoczonych wcześniej zadań Sojuszu.

2.4. Koncepcja strategiczna nr 8: Koncepcja Strategiczna NATO 2022

Jak pokazała historia, druga dekada XXI w. okazała się w kontekście bezpieczeństwa militarnego jeszcze bardziej niestabilna niż pierwsza. Tzw. arabska wiosna i wybuch wojny domowej w Syrii w 2011 r., czy agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę z 2014 r.⁴⁴ pokazały, że obok obszernie analizowanych w koncepcjach strategicznych zagrożeń niemilitarnych, nadal aktualne pozostało „tradycyjne” zagrożenie bezpieczeństwa: wojny i konflikty zbrojne, choć w innej niż zazwyczaj, „tradycyjnej” formie, czego przykładem była rosyjska agresja na Ukrainę, w której oficjalnie (zgodnie ze stanowiskiem władz państwowych) nie brała udziału rosyjska armia, lecz tzw. zielone ludziki o nieznanym tożsamości. Brak oficjalnego umundurowania jest obok m.in. nierówności sił walczących stron, czy znacznego udziału w konfliktach podmiotów niepaństwowych jednym z przykładów tzw. działań asymetrycznych, które są charakterystyczne dla konfliktów zbrojnych

⁴² *Ibidem*.

⁴³ A. Mróz-Jagiello, *NATO w kształtowaniu i kreowaniu środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego*, *op. cit.*, s. 139-140.

⁴⁴ Należy zaznaczyć, że w kontekście ochrony przez NATO jego wschodniej flanki przed zagrożeniem ze strony Federacji Rosyjskiej, w okresie tzw. zimnej wojny rozwiązania strategiczne w analogicznym zakresie (w tamtym okresie ze strony ZSRR) przyjęto w dokumentach „Obrona na wysuniętych rubieżach” oraz koncepcji „Operacyjnego systemu zapór minowych”, którego celem było zniszczenie zdolności manewrowych Układu Warszawskiego.

XXI w⁴⁵. W trzeciej dekadzie XXI w. nowymi zagrożeniami bezpieczeństwa militarnego okazał się być powrót w wyniku przewrotu politycznego w 2021 r. do władzy w Afganistanie powiązanych ze środowiskiem terrorystycznym talibów, a przede wszystkim pełnoskalowa, znacznie intensywniejsza niż ta z 2014 r. inwazja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Wskazane wydarzenia, które nastąpiły po 2010 r. zmusiły społeczność NATO do największej od 1991 r. zmiany założeń, wyrażonych w treści koncepcji strategicznej.

Jak wspomniano we wstępie, najnowsza, ósma i obecnie obowiązująca (stan na sierpień 2023 r.) koncepcja strategiczna NATO została uchwalona w czerwcu 2022 r.⁴⁶. Należy zaznaczyć, że część założeń nie zmieniła się w porównaniu z koncepcją z 2010 r. Zachowane zostały: scharakteryzowane wcześniej trzy strategiczne zadania, podkreślenie istoty zagrożeń niemilitarnych (przede wszystkim terroryzmu oraz zagrożeń w cyberprzestrzeni oraz nowo wskazanych: znaczenia zmian klimatu oraz wspierania przez niektóre państwa nieudokumentowanej migracji), podtrzymanie zasady tzw. otwartych drzwi, czy utrzymywanie potencjału nuklearnego w celu realizacji polityki odstraszenia. Największą zmianą jest stosunek NATO wobec Federacji Rosyjskiej. O ile w koncepcji strategicznej z 2010 r. jest ona określana jako partner Sojuszu, tak w koncepcji z 2022 r. zostało wskazane, że ze względu na jej inwazję na Ukrainę z 2022 r. i prowadzenie w jej ramach dalece niehumanitarnych działań, dalsze partnerstwo jest niemożliwe, zaś samą Rosję określono jako państwo zagrażające bezpieczeństwu międzynarodowemu. Innym państwem, którego politykę wskazano jako sprzeczną z polityką NATO są Chiny, zwłaszcza w kontekście ambicji politycznych oraz ataków w cyberprzestrzeni. Jako państwa stanowiące potencjalne zagrożenie ze względu na posiadanie broni masowego rażenia wskazano: Rosję, Iran, Koreę Północną oraz Syrię (w kontekście broni chemicznej). Jak można zaobserwować, Koncepcja Strategiczna NATO 2022 jest pierwszą od zakończenia tzw. zimnej wojny, w której dane państwo (w tym przypadku Federacja Rosyjska) zostało określone jako zagrożenie bezpieczeństwa Sojuszu, co może wskazywać na sytuację geopolityczną w coraz większym stopniu zbliżoną do czasów „zimnowojennych”. Z tego względu bez wątpienia zostanie zapamiętana jako jedna najbardziej przełomowych w całych dziejach NATO.

W celu zwiększenia przejrzystości prowadzonych w publikacji rozważań, w Tabeli 1. przedstawiono wykaz wszystkich analizowanych dokumentów. Pogrubioną czcionką zaznaczono koncepcje strategiczne.

⁴⁵ M. Madej, *Zagrożenia asymetryczne – „nowy” problem bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, red. R. Kuźniar, B. Balcerowicz, A. Bieńczyk-Missala, P. Grzebyk, M. Madej, K. Pronińska, M. Sułek, M. Tabor, A. Wojciuk, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 84-86.

⁴⁶ NATO 2022 Strategic Concept.

Tabela 1.

Wykaz dotychczasowych (stan na sierpień 2023 r.) dokumentów strategicznych NATO

Lp.	Nazwa	Data uchwalenia	Uwagi
1.	„Strategiczna koncepcja obrony obszaru północnoatlantyckiego” (DC 6/1)	01.12.1949	Pierwsza koncepcja strategiczna NATO – zawarta w trzech dokumentach
2.	„Wytyczne strategiczne dla planowania regionalnego Północnego Atlantyku” (MC 14)	28.03.1950	
3.	„Średnioterminowy plan Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego” (DC 13)	01.04.1950	
4.	„Strategiczna koncepcja Obrony Rejonu Północnoatlantyckiego”(MC 3/5(Final))	03.12.1952	Druga koncepcja strategiczna NATO
5.	„Strategiczne wytyczne do północnoatlantyckiego planowania regionalnego” (MC 14/1)	15-18.12.1952	Dokument zastąpił MC 14 i DC 13 z 1950 r.
6.	„Najefektywniejszy wzorzec siły militarnej NATO na kilka najbliższych lat” (MC 48)	17.12.1954	
7.	„Najefektywniejszy wzorzec siły militarnej NATO na kilka najbliższych lat – Raport 2”	14.11.1955	
8.	Dyrektywa polityczna CM(56)138 (wydana przez Radę Północnoatlantycką do Władz Wojskowych NATO)	13.12.1956	
9.	Raport Komitetu Trzech o współpracy pozamilitarnej w NATO	grudzień 1956 r.	
10.	„Ogólna strategiczna koncepcja obrony obszaru północnoatlantyckiego” (MC 14/2)	23.05.1957	Trzecia koncepcja strategiczna NATO – pierwsza, która zaleca „masowy odwet” jako kluczowy element nowej strategii NATO
11.	„Środki implementacji koncepcji strategicznej” (MC 48/2)	23.05.1957	Dokument o charakterze niejawnym towarzyszący przyjętej w 1957 r. koncepcji strategicznej
12.	Specjalny raport na temat Polityki Obronnej NATO (CM(62)48)	17.04.1962	Raport dotyczył kwestii politycznej kontroli broni nuklearnej
13.	„Raport o przyszłych zadaniach Sojuszu” („Raport Harmela”)	13-14.12.1967	W raporcie wyznaczono cele strategiczne NATO na kolejne 20 lat
14.	„Ogólna koncepcja strategiczna obrony obszaru organizacyjnego Traktatu Północnoatlantyckiego” (MC 14/3)	16.01.1968	Czwarta koncepcja strategiczna NATO
15.	„Środki do implementowania koncepcji strategicznej obrony obszaru NATO” (MC 48/3)	08.12.1969	Dokument towarzyszący przyjętej w 1968 r. koncepcji strategicznej
16.	Koncepcja Strategiczna NATO 1991	07-08.11.1991	Piąta koncepcja strategiczna NATO, pierwsza przyjęta po okresie tzw. zimnej wojny
17.	„Dyrektywa MC w sprawie wojskowego wdrożenia koncepcji strategicznej Sojuszu” (MC 400)	12.12.1991	Dokument o charakterze niejawnym towarzyszący przyjętej w 1991 r. koncepcji strategicznej
18.	Koncepcja Strategiczna NATO 1999	23-25.04.1999	Szósta koncepcja strategiczna NATO
19.	„Wytyczne MC dotyczące wojskowego wdrażania strategii Sojuszu” (MC 400/2)	12.02.2003	Dokument o charakterze niejawnym towarzyszący przyjętej w 1999 r. koncepcji strategicznej

20.	„Kompleksowe wytyczne polityczne”	11.2006	Dokument polityczny wyznaczający ramy i priorytety w zakresie zdolności NATO, dyscyplin planowania i wywiadu na następne 10–15 lat
21.	„Deklaracja o bezpieczeństwie Sojuszu”	04.2009	W dokumencie podkreślono konieczność przyjęcia nowej koncepcji strategicznej
22.	Koncepcja Strategiczna NATO 2010 „Aktywne zaangażowanie, nowoczesna obrona”	19-20.11.2010	Siódma koncepcja strategiczna NATO
23.	Wytyczne Komitetu Wojskowego MC 400/3	03.2012	Dokument towarzyszący przyjętej w 2010 r. koncepcji strategicznej
24.	Koncepcja Strategiczna NATO 2022	29-30.06.2022	Ósma, obecnie obowiązująca (stan na sierpień 2023 r.) koncepcja strategiczna NATO

Źródło: opracowano na podstawie: S. Zarychta, Doktryny i strategii NATO 1949–2013, Bellona, Warszawa, 2013; S. Zarychta, Dokumenty doktrynalne kształtujące politykę Sojuszu Północnoatlantyckiego, Wydawnictwo Akademickie AMW, Gdynia, 2022; S. Zarychta, Szczyty i sesje NATO platformą współpracy państw członkowskich, Wydawnictwo Akademickie AMW, Gdynia, 2020; Strategic Concepts, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm (dostęp: 29.08.2023); A. Mróz-Jagiełło, NATO w kształtowaniu i kreowaniu środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa, 2016; T. Korablin, Pozamilitarne aspekty bezpieczeństwa strategii NATO Od Traktatu Północnoatlantyckiego do refleksji strategicznej trzeciej dekady XXI wieku, Wydawnictwo Naukowe TYGIEL sp. z o. o., Lublin, 2022; R. Kupiecki, „Raport Harmela” i lekcje dwutorowości strategii NATO, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2018, nr 1; NATO 2022 Strategic Concept; P. Schneider, The Evolution of NATO: The Alliance’s Strategic Concept and Its Predecessors, 1945–2000, Storming Media, 2000.

PODSUMOWANIE

Jak można zaobserwować na podstawie przedstawionych w artykule przykładów, treść dokumentów strategicznych NATO ewoluowała wraz ze zmieniającą się globalną sytuacją geopolityczną: od ochrony przed potencjalną agresją ze strony ZSRR w pierwszych latach funkcjonowania NATO, przez szczytowy moment napięć pomiędzy obydwojoma mocarstwami przypadający na lata 50. XX w., odprężenie relacji po tzw. kryzysie kubańskim, upadek ZSRR i koniec tzw. zimnej wojny, nawiązanie partnerskich relacji z Federacją Rosyjską aż po ich zerwanie wskutek rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Jak pokazuje przykład wojny domowej w Syrii, a przede wszystkim konfliktu na Ukrainie, pomimo tego, że po upadku umownego bipolarnego podziału świata znacząco wzrosło znaczenie niemilitarnych zagrożeń bezpieczeństwa, takich jak np. terroryzm, cyberprzestępczość, czy zmiany klimatyczne, to „tradycyjne” zagrożenie, jakim jest użycie siły militarnej nadal pozostaje aktualne, przy czym w dalszym ciągu ma ono charakter regionalny, a nie globalny, jak w latach 1949–1991.

W kontekście oceny skuteczności założeń koncepcji strategicznych należy wskazać, że w przypadku strategii powstałych w okresie tzw. zimnej wojny, ich założenia w zakresie polityki odstraszenia można w związku z rozpadem Układu Warszawskiego ocenić jako skuteczne. W przypadku strategii powstałych po tzw. okresie zimnej wojny, największym błędem strategicznym okazało się prowadzenie względnie liberalnej (partnerskiej) polityki wobec Federacji Rosyjskiej (m.in. stopniowe osłabianie potencjału militarnego NATO) i uznanie braku zagrożenia militarnego z jej

strony, co zmieniło się dopiero po rozpoczęciu pierwszej fazy agresji zbrojnej Rosji na Ukrainę w 2014 r.

Dynamika zmian dotycząca globalnej sytuacji geopolitycznej pokazuje, że aby skutecznie realizować założone w koncepcjach strategicznych zadania, niezbędne jest stałe monitorowanie sytuacji międzynarodowej, a także elastyczne reagowanie i ewolucja wskutek następujących zmian. Jak pokazuje historia Sojuszu Północnoatlantyckiego, tylko wówczas jest możliwe efektywne zwalczanie istniejących zagrożeń, a jak można zaobserwować na przykładzie rosyjskiej inwazji na Ukrainę, obecne trendy geopolityczne zacierają w coraz większym stopniu w kierunku sytuacji jaka miała miejsce w okresie tzw. zimnej wojny, a więc międzynarodowej rywalizacji zamiast budowania porozumień.

BIBLIOGRAFIA

REFERENCES LIST

PIŚMIENNICTWO

LITERATURE

- Beaufre A., *Wstęp do strategii. Odstraszenie i strategia*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1963.
- Brodie B., *Strategia w erze broni raketowej*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1963.
- Falecki J., *Zapewnienie bezpieczeństwa w świetle koncepcji strategicznych NATO*, „AntePortas. Studia nad bezpieczeństwem” nr 1 (3).
- Gjoreski I., Nacev Z., *Global security trends in euro-atlantic area and Nato new strategic concept*, „Security Dialogues /Безбедноснидијалози” 13(2).
- Korablin T., *Pozamilitarne aspekty bezpieczeństwa strategii NATO Od Traktatu Północnoatlantyckiego do refleksji strategicznej trzeciej dekady XXI wieku*, Wydawnictwo Naukowe TYGIEL sp. z o. o., Lublin, 2022.
- Kupiecki R., „Raport Harmela” i lekcje dwutorowości strategii NATO, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2018, nr 1.
- Kupiecki R., *Siła i solidarność Strategia NATO 1949-1989*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa, 2012.
- Liddell Hart B.H., *Strategia: działania pośrednie*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1959.
- Madej M., *Zagrożenia asymetryczne – „nowy” problem bezpieczeństwa międzynarodowego*, [w:] *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, red. R. Kuźniar, B. Balcerowicz, A. Bieńczyk-Missala, P. Grzebyk, M. Madej, K. Pronińska, M. Sułek, M. Tabor, A. Wojciuk, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, 2012.
- Mickiewicz P., *Bezpieczeństwo społeczności lokalnych Organizacja systemu i projektowanie działań*, Wydawnictwo Naukowe FNCE, Poznań, 2020.
- Ming-hsien Wong, *NATO’s 2022 Strategic Concept and Its Impact on Global Security*, „Taiwan Strategists” No. 15.
- Mról-Jagiello A., *NATO w kształtowaniu i kreowaniu środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa, 2016.
- NATO 2022 Strategic Concept.
- Rajchel J., Załęski K., *Nowa koncepcja strategiczna NATO, uwarunkowania i problemy wdrażania*, „Bezpieczeństwo Teoria i Praktyka” nr 1, 2011.
- Schneider P., *The Evolution of NATO: The Alliance’s Strategic Concept and Its Predecessors, 1945-2000*, Storming Media, 2000.
- Sendmeyer S.A., *NATO Strategy and Out-of-Area Operations*, School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, 2010.
- Slessor J., *Strategia Zachodu*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1958.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, wyd. 6, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa, 2008.
- Strategic Concepts, <https://www.nato.int/>, (dostęp: 29.08.2023).
- Szef BBN: *NATO przyjęło nową Koncepcję Strategiczną, główne polskie oczekiwania zostały spełnione*, <https://www.bbn.gov.pl/pl/>, (dostęp: 29.08.2023).
- Tomaszewska N., *Koncepcje strategiczne NATO – perspektywa polityczna i militarna*, „Chorzowskie Studia Polityczne” nr 12/2016.
- Zarychta S., *Doktryny i strategie NATO 1949-2013*, Bellona, Warszawa, 2013.
- Zarychta S., *Dokumenty doktrynalne kształtujące politykę Sojuszu Północnoatlantyckiego*, Wydawnictwo Akademickie AMW, Gdynia, 2022.
- Zarychta S., *Szczyty i sesje NATO platformą współpracy państw członkowskich*, Wydawnictwo Akademickie AMW, Gdynia, 2020.
- Żurawski vel Grajewski P., *Bezpieczeństwo międzynarodowe wymiar militarny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2012.

ŹRÓDŁA

SOURCES

Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r. (Dz.U. z dnia 19 października 2000 r.).

Copyright (c) 2025 Paweł Olbrycht

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License